

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Journal of the Faculty of Divinity of Çukurova University

Cilt / Volume: 24 • Sayı / Issue: 2 • Aralık / December 2024 • 136-151

e-ISSN: 2564-6427 • DOI: cuilah.1528672

RU'BE B. EL-'ACCÂC VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Ru'ba b. al-'Ajjāj and His Literary Personality

Mustafa TOPRAK

Öğr. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgati
Anabilim Dalı, Adana, Türkiye
Lecturer Doctor, Çukurova University, Faculty of Divinity, Department of Arabic
Language and Rhetoric, Adana, Türkiye
mustafahastoprak@hotmail.com <https://orcid.org/0009-0005-0686-6889>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/ Received: 05.08.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 22.10.2024

Yayın Tarihi/Published: 31.12.2024

Bu çalışma, "Ru'be b. el-'Accâc ve Dîvân'ının İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mustafa Toprak)

Telif/Copyright: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Published by Çukurova University Faculty of Divinity, 01380, Adana, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

RU'BE B. EL-'ACCÂC VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Ru'ba b. al-'Ajjāj and His Literary Personality

Öz

Emevîlerin son dönemi ile Abbâsîlerin ilk döneminde yaşayan Ru'be b. el-'Accâc, hayatını Bağdat'ta geçirmiş, halife Mansûr zamanında h.145 yılında vefat etmiştir. Onun şahsiyetine dair kaynaklarda pek az bilgiye rastlanıldığından bu hususta ancak recezlerinden bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Ru'be b.el-'Accâc, recezin gelişiminde önemli konuma sahip olan başlıca şairlerdendir. Onun sayesinde recez zirveye çıkmış ve ondan sonra recezde gerileme olmuştur. Ru'be, dilde çok az kullanılan ve herkesin bilmediği kelimeleri ustalıklı kullanabilecek kadar mahir ve dil hususunda derin bir bilgiye sahiptir. O, dil hususunda adeta bir müracaat merkezi olmuştur. Zamanının birçok şairi, lugat ve nahiv âlimi, bilmedikleri hususlarda ona başvurmuş ve ondan rivâyette bulunmuştur. Aynı zamanda Ru'be'nin gerek şiirlerinde geçen kelimelerle gerekse birebir kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevap niteliğindeki kelimelerle ve vücut diliyle (işaretiyle) istişhâdda bulunulmuştur. Bazı eserlerde Ru'be'nin kırâatı ile de istişhâd edildiği görülmüştür. Aynı zamanda Ebû Hüreyre'den hadis rivayetinin olduğu söylense de sahabenin vefatı ile Ru'be'nin doğumu dikkate alındığında bunun mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Ru'be b. el-'Accâc, Şiir, Recez, İstişhâd.

Abstract

Ru'ba b. al-'Ajjāj, who lived in the late Umayyad and early Abbasid periods, spent his life in Baghdad and died in 145 AH during the reign of Caliph al-Mansûr. Since there is very little information about his personality in the sources, only some inferences have been made from his rajzes. Ru'ba b. al-'Ajjāj is one of the main poets who had an important position in the development of rajaz. Thanks to him, rajaz reached its peak and after him there was a decline in rajaz. Ru'ba is skillful enough to skillfully use words that are rarely used in the language and unknown to everyone and has a deep knowledge of the language. He was almost a center of reference in language. Many poets, linguists and grammarians of his time consulted him on matters they did not know and was narrated by him. In the same vein, Ru'ba's words in his poems, the utterances in his answers for the questions directed to him one-on-one, and his body language (sign) were cited. In some works, Ru'ba's qiraat has been observed to be mentioned. Meanwhile, although it is said that he narrated hadith from Abu Hurayra, it is understood that this is impossible upon consideration the death of the companions and the birth of Ru'ba.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Ru'ba b. al-'Ajjāj, Poetry, Rajaz, Istishhâd.

GİRİŞ

Bir toplumun edebiyatı; o topluma ait inanış, yaşantı, maddi ve manevi değerleri içerisinde barındırır. Bunun yanı sıra; tarihsel süreçte yaşanan olaylar ve bu olayları yorumlama şekli, ilmî birikimi, sanat anlayışı ve ahlâkî yapısı hakkında bilgi veren ve kimliğini ifade eden en önemli unsurdur. Arap dili ve belâgatı alanında önemli yer tutan, dilin yıllar boyu kaybolmadan ve bozulmadan devam etmesine yardımcı olan unsurlardan biri (ilki) şiirdir. Şiir ve şair Arap toplumunda o kadar önemliydi ki zaman zaman şair, şiiriyle bir savaşı başlatma ya da sonlandırma gücüne sahipti. Her kabilenin rakip veya düşmanlarına karşı kendisini savunacak güçlü şairleri vardı. Bu şairler sözleriyle yani şiirleriyle kabilelerini savunurdu. Aynı zamanda Araplar, kültürel birikimlerini aktarmada şiiri bir vasıta olarak kullanırdı. Nitekim önemli günlerde bir araya gelerek şiirler söylenir ve bu hususta yarışmalar düzenlenirdi. Bunlardan önde gelen ve fesâhatı genel kabul gören şairlerin şiirleriyle istişhâd edilmiştir. Yani bu şiirler Arap dilinde kelimelerin anlamları hususunda delil olarak kullanılmıştır.

Dilin korunmasına ve bekasına yardımcı olan ana kaynaklardan bir diğeri ise ilk sözlüklerdir. Bu sözlüklerde çoğu zaman kelimelerin anlamları aktarılırken şairlerin şiirleri kullanılmıştır. Buna en güzel örnek recez ve râciz deyince akla ilk gelenlerden ve recez türünün gelişimine büyük katkı sağlayanlardan biri olan Ru'be b. el-'Accâc'dır. Onu öne çıkaran özelliklerinden biri de Arap dili ve belâgatı alanında birçok lugat, belâgat, sarf ve nahiv ile ilgili kaynak kabul edilen eserlerde onun hem günlük hayatta hem de şiir/recezlerinde kullandığı kelimelerle istişhâd edilen son şairlerden olmasıdır. Özellikle Halîl b. Ahmed'in (ö. 175/791) *el-'Ayn* isimli eseri başta olmak üzere birçok sözlükte şiirleriyle istişhâd edilen bu râcizi/recez şairini tanıtmak ve edebî kişiliğinden ayrıca bahsetmenin zaruret olduğuna kanaat getirerek böyle bir çalışma kaleme alınmıştır. Ru'be b. el-'Accâc'a ait urcûzelerinin bir arada bulunduğu *Dîvân*'ı ile alakalı yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır;

Lübnan'da Abdurrahman Abdullâh el-Cüme'yân tarafından tahkik edilen "*Dîvânü Ru'be b. el-'Accâc bi-şerhi Muhammed b. Habîb*" isimli dört ciltlik şerhi ve Ömer Abdülmü'tî Ebû'l-'Ayneyn'in "*el-Luğa fî Erâcîzi Ru'be b. el-'Accâc*" isimli müstakil bir eseri ve neşri William Ahlwardt tarafından yapılan *Dîvân*'ı mevcuttur. Yapılan şerh çalışmalarında Ru'be'nin kullandığı kelimelerin lugat anlamları konu edilmiştir. Çünkü kast edilen mana zenginliği karşısında ancak kelimelerin yalın lugat manasını anlama çabası vardır. Makaleye konu olan Ru'be b. el-'Accâc'ın hayatı ve şahsiyetine dair Arap dünyasındaki kaynaklarda yeterli bilginin varlığından söz etmek mümkün değildir. Türkiye'de ise Ru'be b. el-'Accâc ile ilgili *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde Rahmi ER tarafından kısaca ele alınan makale dışında bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Makalede Ru'be b. el-'Accâc'ın hayatı, edebî kişiliği, şiir ve sözlerinin dil çalışmalarında istişhâd edilmesi ve özellikle recezlerinin Arap diline katkısının ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu çalışma Ru'be'nin hayatı ve edebî kişiliği adlı iki ayrı başlıkta ele alınmıştır.

1. Ru'be B. El-'Accâc'ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eseri

1.1. Hayatı

Ru'be'nin hicrî 65 yılında doğduğu ve ömrünün çoğunu çölde geçirdiği, şiirleriyle kabilesinin önde gelenlerini methederek geçimini sağlamak için şehre indiği bilinmektedir. Adı, dedesinin de adı olan Ru'be'dir. Babası Abdullah'tır (ö. 97/715-16). Basralı olup Temîm kabilesinin Sa'd kolundandır. Nesebi; Ru'be b. el-'Accâc Abdillâh b. Ru'be b. Lebîd b. Sahr b. Kesîf b. 'Amîra b. Huneyy b. Rebî'a b. Sa'd b. Mâlik b. Sa'd b. Zeyd b. Munâh b. Temîm b. Mür'dür. Künyesi Ebû'l-Cahhâf ve Ebû Muhammed'dir.¹ Nesebindeki "Kesîf" isminin kaynaklarda farklı şekillerde yazıldığı görülmüştür. Zira es-Süyûtî'nin (ö. 911/1505) *Şerhu Şevâhidi'l-Mugnî* isimli eserinde "Kesîf" (كَيْف), Yâkût el-Hamevî'nin (ö. 626/1229) *Mu'cemü'l-üdebâ'* adlı eserinde "Küneyf" (كُنَيْف) ve el-Asmaî'nin (ö. 216/831) el-'Accâc'ın *Dîvân*'ındaki rivayetinde "Küteyf" (كُتَيْف) şeklinde ele

¹ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*, 2:303; Abdülkâdir b. Ömer el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb ve lübbü lübâbi lisâni'l-'Arab*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1418), 1:89; ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 3:34; Hâlid Haccûd, "*Şerhu Dîvâni Ru'be b. el-'Accâc el-mensûb li-Ebî Sa'îd ed-Darîr*" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Seyyidî Muhammed b. Abdillâh Üniversitesi, 2006), 1:14.

alınmıştır.² Bunlardan hangisinin doğru olduğu ile ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte bu farklı kullanımın (bir diş üzerinde bir nokta ile nûn, iki nokta ile tâ ve üç nokta ile sâ harflerinin) muhakkikler tarafından elyazması eserlerin tahkiki esnasında yapılan farklı okumalardan kaynaklanabileceği düşünülebilir. Ru'be'nin babasının lakabı da el-'Accâc'tır. Baba ve oğul ikisine birlikte el-'Accâcân (iki 'Accâc) lakabı verilmiştir.³

İsminin anlamına gelince, Ru'be kelimesi hemze ile رُوْبَةٌ şeklinde olabileceği gibi hemzesiz رُوْبَةٌ şeklinde de olabilir. Hemzesiz söylendiği zaman, "sütü yoğurda dönüştürmek için süte katılan maya ve gecenin bir bölümü" anlamına gelir. فَلَانٌ لَا يَفُومُ بِرُوْبَةِ أَهْلِهِ "Falanca ailesinin ihtiyaçlarını karşılamıyor" sözünde görüldüğü üzere "ihtiyaç" manasına da gelir. Hemzeyle رُوْبَةٌ şeklinde ise "kendisiyle bir şeyin tamir edildiği parça anlamında" gelmektedir. Hemzesiz olduğunda üç mananın dışında farklı başka anlamları da mevcuttur. Bunlar, "aygırın menisinin birikmesi, verimli toprak, alıç ağacı, erkeğin akli, yoğurt yemek sebebiyle oluşan tembellik, yoğurt kaymağı veya kaymağı alınan yoğurttur." Bu manalardan sonuncusunun ezdattan olduğu anlaşılmaktadır. İbn Halef Şerhu şevâhidi Sîbeveyh adlı eserinde "gecenin bir bölümü" anlamında olduğunu ifade ederek ona gece yarısı dünyaya geldiği için Ru'be isminin verildiğini zikretmiştir.⁴

Bu kelimenin aslının Farsça olup sonradan Arapçalaşmış bir kelime olduğunu iddia edenler olsa da görüldüğü üzere Arapça'da birçok anlamının olması bu iddianın uzak bir ihtimal olduğunu göstermektedir.⁵

Ru'be, orta yaşlarında iken İran'ın doğusunda İslâm devletinin topraklarını genişletmekte olan orduya katılmıştır.⁶ Emevîlerin son dönemi ile Abbâsîlerin ilk döneminde yaşayan Ru'be, Halife Mansûr (ö. 158/775) zamanında hicrî 145 yılında vefat etmiştir.⁷ Vefat tarihi hususunda bir ihtilaf yoktur ancak nerede öldüğü ile alakalı iki farklı rivayet bulunmaktadır. Birincisi Emevî halifelerini ve valilerini öven şairin Emevîlerin yönetimi kaybetmesinden sonra Abbâsî halifelerine methiyeler yazmasına rağmen fitne endişesiyle şehri terk edip çöle çekildiği ve orada ileri yaşta vefat ettiği görüşüdür. Diğer görüş ise, onun çölde değil Basra şehrinde vefat ettiğidir. Nitekim Halife el-Mehdî'nin (ö. 145/762) veziri Ebû Abdillâh bir gün Basra'da Halîl b. Ahmed (ö. 175/791) ile karşılaştığında Halîl b. Ahmed ona der ki: "Ey Ebû Abdillâh bugün şiiri, dili ve fesâhatı defnettik." Ebû Abdillâh, "Nasıl yani?" deyince, Halîl b. Ahmed, "Ru'be b. el-'Accâc'ı definden geliyoruz" der.⁸ Buradan onun çölde değil de Basra şehrinde vefat etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Ru'be'nin şahsiyetine dair kaynaklarda fazla bilgi olmasa da recezleri incelendiğinde birtakım çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Kendinden bahsettiği aşağıdaki urcûzesinde Ru'be gençliğinde bazı günahları işlediğini, yanlış işler yaptığını ve bunları yaparken kendi ifâdesiyle "sudaki yılan gibi çok sinsice" hareket ettiğini söylemektedir. Ancak küçük günah sayılabilecek birtakım yanlışlar yapsa da büyük günahlardan geri durduğunu da sözlerine eklemektedir. Yaşı ilerlediğinde ise artık gençliğindeki iri ve güçlü bedeninin zayıfladığını, cildinin kırıştığını, gür saçlarının dökülüp başının tas gibi ortaya çıktığını bu yüzden günahlarından tövbe edip doğru yola yöneldiğini belirtmektedir.

يَا بِنْتُ عَمْرٍو لَا تَسْبِي بِنْتِي
حَسْبُكَ إِحْسَانُكَ إِن أَحْسَنْتَ
وَيَحْكُكَ إِن أَسْلَمْتَ فَأَنْتَ أَنْتَ

² Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekir es-Süyûtî, Şerhu şevâhidi'l-Muğni (b.y.: y.y., ts.), 54-55; Mâriye Abdülğafûr Kâsım, "ez-Zavâhiru'n-nahviyye ve's-sarfiyye fi şî'ri Ru'be" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ümmülkurâ Üniversitesi, 1998), 14.

³ Âsım Efendi, Kâmûs Tercümesi, 1:421.

⁴ Abdülkâdir el-Bağdâdî, Hizânetü'l-edebe, 1:93.

⁵ Havle Tekıyyüddîn el-Hilâlî, Dirâse luğaviyye fi erâcîzi Ru'be ve'l-'Accâc (Bağdat: Dâru'r-Reşid, 1982), 1:33; Ömer Abdülmü'tî Ebü'l-'Ayneyn, el-Luğa fi erâcîzi Ru'be b. el-'Accâc (İskenderiye: el-Ma'ârif, ts.), 15.

⁶ Kâsım, "ez-Zavâhiru'n-nahviyye", 19.

⁷ Yâkût el-Hamevî, Mu'cemü'l-üdebâ irşâdü'l-erîb ilâ ma'rifeti'l-edîb thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, 1993), 3:1311; İbn Hallikân, Vefeyâtü'l-a'yân, 2:305.

⁸ Abdülkâdir el-Bağdâdî, Hizânetü'l-edebe, 1:91; ez-Ziriklî, el-A'lâm, 3:34.

أَنْ رَأَيْتِ هَامَتِي كَالطَّسْتِ
 بَعْدَ خُدَارِيٍّ غُدَافِ النَّبْتِ
 فِي سَلْبِ الْأَنْفَاءِ غَيْرِ شَخْتِ
 رَابِكِ وَالشَّيْبِ قِنَاغِ الْمَقْتِ
 نُحُولِ جُسْمَانِي كَمَا نَحَلْتِ
 وَخُسْنَتِي بَعْدَ الشَّبَابِ الصَّلْتِ
 أَرْمَانَ لَا أُذْرِي وَإِنْ سَأَلْتِ
 مَا نُسَلُّكَ يَوْمَ جُمُعَةٍ مِنْ سَبْتِ
 أَعْيِدُ لَا أَحْفَلُ يَوْمَ الْوَقْتِ
 كَحَيَّةِ الْمَاءِ جَرَى فِي الْقَلْتِ
 إِنْسَاءً وَجَنِيًّا كَمَا وَصَفْتِ
 أَرْكَبُ مَا دُونَ الْفُجُورِ الْبَحْتِ
 قَالَ أَوْلِيٍّ وَاسْتَقَامَ سَمْتِي
 فَإِنْ تَرَيْتَنِي أَحْتَمِي بِالسَّكْتِ
 فَقَدْ أَقُومُ بِالْمَقَامِ النَّبْتِ⁹

“Ey Amr’ın kızı! Benim kızıma sövüp sayma
 Eğer iyilik yaparsan iyiliğin yeter sana
 Ben yanlışla düşünmezsem, sen sensin, yazıklar olsun sana
 Başımı leğen gibi mi gördün ha
 Güçlü, iri cüsseli ve siyah, gür saçlı gençlikten sonra
 Dinç ve zayıf olmayan
 Saçın ağarması dertlerin maskesidir, seni yanılttı ya
 Benim de senin gibi zayıf oluşu bedenimin
 Diri gençlikten sonra buruşukluğu cildimin
 Sen sorsan da bilmediğim zamanlarda
 Cuma günü ibadetlerinin cumartesiden farkının ne olduğunu
 Önemsemiyor ve kıyamet gününü düşünmüyorum
 Gölette akıp giden su yılanı misali
 Bir insan ve cin olarak nitelediğin gibi
 Halis günahların aşağısındakilere biniyorum
 Neden sonra bir dönüş yaptım ve doğru yolu buldum
 Susarak korunduğumu görürsen sen
 Değişmez konumda durabilirim ben”

⁹ Ru’be b. el-‘Accâc, Mecmû’u eş’âri’l-‘Arab ve hüve müştamilün ‘alâ Dîvâni Ru’be b. el-‘Accâc, thk. Wilhelm Ahlwardt, (Kuveyt: Dâru İbn Kuteybe, 2008), 23-24.

Ru'be'nin şiiirlerinden onun inançlı bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Ru'be aşağıdaki mısralarında her ne kadar gözü yanlış şeylere ilişse de onları yapmaktan sakınıp temiz ve güzel işleri yapmaya yöneldiğini söylemektedir. Bu durumu ifade ederken kendi halini hac ibadetini yapmakta olan ihramlı kimsenin haline benzetmiştir.

وَإِنْ تَخَالَجْنَا الْعُيُونَ الظُّلْمَا
أَتَيْتُ مِنْ ذَلِكَ الْعَفَافِ الأَرْوَعَا
كَمَا اتَّقَى مُحْرِمٌ حَجًّا أُيْدَعَا¹⁰

“Her ne kadar gözlerimiz birtakım şüpheli şeylere düşse de
Ben bu şüpheli şeylerden en temiz ve güzel olanlara yöneldim
Hac ibadeti için ihramını giyen birinin takvayı kendisine vacip kıldığı gibi”

1.2. Edebî Kişiliği ve Eseri

a. Şairlerin ve Dilcilerin Gözünden Ru'be

Ru'be'nin edebî kişiliğini ve Arap dilindeki önemini kavramak için özellikle onun çağdaşı olan şairlerin ve dil âlimlerinin onun hakkında sarf ettiği sözleri tetkik etmek yol gösterici olacaktır. Araştırma neticesinde elde edilen bilgiler ışığında denebilir ki Ru'be b. el-'Accâc, recezin gelişiminde önemli konuma sahip olan şairlerin en başında gelenlerindedir. Çünkü recezin zirveye çıkması onun sayesinde olurken ondan sonra recezde gerileme olmuştur.

Recez, Sadru'l-İslâm döneminde gelişimini tamamen bu türe yönelen üç önemli isme borçludur. Bunlar; Câhiliye döneminden beri söyledikleri recez şiiirleriyle bilinen şairlerin yetiştirdiği Benî Sa'd kabilesinden olan el-'Accâc Abdullah b. Ru'be (ö. 97/715), Ebü'n-Necm el-'İclî (ö. 125) ve Ru'be b. el-'Accâc'dır. Ru'be bu alanda hem babasını hem de rakibi Ebü'n-Necm'i geride bırakarak bütün Arap Edebiyatı tarihinin en önemli recez şairi olarak kabul edilmiştir.

Adı geçen bu üç şair, recezi kadim klasik yapısının dışına çıkararak geliştirmiş ve uzun beyitlerden oluşan urcûzeler nazmetmiştir. Recez, bu şairlerin dilinde kasidenin ele aldığı medih, hiciv, gazel, mersiye vb. bütün şiiir konularını ihtiva eden bir nazım türü hâline gelmiştir. Şairler, özellikle eğitimle ilgili mevzuların işlenmesine daha uygun olan urcûzeleri nazmederken, recez vezninin yapısında bazı değişiklikler yaparak bu veznin meştûr, mukassad, müselles, müzdevic, murabba', menhûk, meczû ve mukatta' şekillerini ortaya koymuşlardır.¹¹

Ru'be, dilde çok az kullanılan ve herkesin bilmediği kelimeleri dahi ustalıkla kullanabilecek kadar mahir ve dil hususunda derin bir bilgiye sahiptir. Önde gelen Arap dilcileri ondan ders almış, onun recezleriyle istişhâdda bulunmuş ve onun dilde önder olduğunu söylemişlerdir.¹²

Ru'be, yaşadığı dönemde dil hususunda adeta bir müracaat merkeziydi. Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ (ö. 209/824 [?]), Halef el-Ahmer (ö. 180/796 [?]), Nadr b. Şümeyl (ö. 204/820), Yûnus b. Habîb (ö. 182/798), Ebû 'Amr b. el-'Alâ (ö. 154/771) ve el-Asmaî (ö. 216/831) gibi birçok şair, lugat ve nahiv âlimi bilmedikleri hususlarda ona başvurmuş ve ondan rivâyette bulunmuşlardır.¹³

Halîl b. Ahmed, Ru'be'nin cenazesinden dönerken karşılaştığı kimselere “Bu gün şiiiri, Arap dilini ve fesâhatı defnettik.” diyerek onun Arap dili açısından önemini ortaya koymuştur.¹⁴

el-'Accâc ve oğlu Ru'be ile muasır olan Zürrumme (ö. 117/735), şairlik hayatına recez ile başlamış, ancak recezi bırakarak kasîd türüne yönelmiştir. Bunun sebebi sorulduğunda ise el-

¹⁰ Ru'be, *Dîvân*, 88.

¹¹ Demiryak, *Arap Edebiyatı Tarihi III Emeviler Dönemi*, 50-51.

¹² ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 3:34.

¹³ es-Süyûtî, *Şerhu şevâhidil-Muğni*, 1:54.

¹⁴ Ebû Ali el-Hasan İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-'Umde fi mehâsini's-şî'r ve âdâbih*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, (Beyrut: Dâru'l-cil, 1981), 1:91.

'Accâc ve oğlu Ru'be'yi işaret ederek "Şu iki adam yüzünden hiçbir şey ortaya koyamadığımı görüyorum." demiştir.¹⁵ Ru'be ve babasının recezdeki başarısı karşısında Zürrumme'nin kendisini aciz hissettiği ve onların recez hususundaki maharetlerini kabul ve takdir ettiği anlaşılmaktadır.

Nahiv âlimi Yûnus b. Habîb şöyle anlatır: "Ebû 'Amr b. el-'Alâ ile beraberdik. Şübeyl b. 'Urve ed-Dab'î yanımıza geldi. Ebû 'Amr kalkarak atının üzerindeki keçeyi ona verdi ve karşılıklı oturup konuşmaya başladılar. Şübeyl ona dedi ki: "Ya Ebû 'Amr, sizin Ru'be'ye isminin nereden geldiğini sordum, bilemedi". O, Ru'be'den böyle söz edince kendimi tutamadım ve ona dönerek; "Sen Ma'd b. 'Adnân'ın Ru'be ve babasından daha fasih olduğunu mu sanıyorsun? Ru'be ne demek sen biliyor musun? Ben onun kölesiyim." diye beş defa tekrar ettim. Cevap vermedi ve sinirlenerek kalkıp gitti. Bunun üzerine Ebû 'Amr bana dönerek "Bu adam hukukumuzun olduğu, oturup kalktığımız şerefli biridir. Ona bu şekilde soru sormakla hiç iyi yapmadın." dedi. Ben de "Ru'be'den öyle bahsedince kendimi tutamadım." dedim."¹⁶ Bu hadiseden anlaşıldığı üzere; Yûnus b. Habîb gibi önemli bir dil âliminin, Ru'be'yi kendisinden üstün kabul ettiği ve yanlarına gelen değerli bir misafirin onu küçümsemesini hazmedemediği için gelen o kişiye bir soruyu beş defa tekrarlayarak onu aşağıladığı görülmektedir.

Gerek Ru'be gerekse babası, şiirlerinde kullanacakları kelimeleri daha önce bir başkasından işitmeye gerek duymadan şiirlerini doğaçlama söylerdi. Bu sebeple el-Asmaî, onun kullandığı bazı kelimelerin manalarını bilemediğini ikrar etmiştir.¹⁷ Bazıları onun babasından daha iyi şair olduğunu, onun şiirlerinin babasının şiirlerinden sayıca daha fazla olduğunu söylemiştir.¹⁸ Oldukça fazla yolculuk yapan Ru'be, çölden uzaklaşmasına rağmen lehçesindeki fesâhatı korumayı başarmış, adeta fesâhat ve belâgatta bir ölçü olmuştur. Nitekim İbn Kuteybe (ö. 276/889) de *el-Ma'ârif* adlı eserinde Hasan-ı Basrî'nin (ö. 110/728) lehçesinin güzelliğini överken onu Ru'be'ye benzetmiştir.¹⁹ İbn Kuteybe'nin bu husustaki görüşüne bakıldığında ilk anda Hasan-ı Basrî'nin lehçesinin Ru'be'nin lehçesine benzetildiği görülmektedir. Ancak vefat tarihlerine bakıldığında Ru'be'nin lehçesinin, Hasan-ı Basrî'nin lehçesine benzetilmesinin daha uygun olacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla İbn Kuteybe'nin, Ru'be'nin dildeki önemine dikkati çekmek için, teşbîh-i mahlûb yaparak vurgulu bir anlatımı tercih ettiği görülmektedir.

es-Süyûtî'nin aktardığına göre Ru'be şöyle anlatıyor:²⁰ Bir gün babamla birlikte Süleyman b. Abdilmelik'in (ö. 99/717) huzuruna çıkmak için yola koyulduk, yolun bir kısmını gittikten sonra babam bana "Baban râciz, deden râciz, sen ise konuşmaktan âcizsin." dedi. Ben de "Konuşayım mı?" dedim. Babam "Evet" deyince,

كَمْ قَدْ حَسَرْنَا مِنْ غَلَاةِ عُنُسٍ

"Biz 'Ans'ın ileri gelenlerinden nicesini zayıf düşürdük" diyerek söze başladım ve şiirimi tamamladım, babam "Sus, ağzı dert görmeyesice!" dedi. Süleyman b. Abdilmelik'in huzuruna çıktığımızda Süleyman, babama "Ne diyorsun?" dedi. Babam da benim yolda kendisine okuduğum urcûzeyi ona okudu. Süleyman, babama on bin dirhem verilmesini emretti. Süleyman'ın huzurundan çıkınca babama, "Beni susturup benim urcûzemi mi okuyorsun?" dedim. O da "Sus! Yazık sana! Tamam, sen recezde insanların en üstünüsün" dedi. Benim urcûzemi söyleyerek aldığı parayı bana vermesini ısrarla istedim, ancak vermedi. Ben de buna karşı çıkınca bana şu mısraları söyledi:

لَطَّالْمَا أَجْرَى أَبُو الْجَحَّافِ
لِيَدْنُهُ بَعِيدَةُ الْإِتْحَافِ

¹⁵ el-Kayrevânî, *el-Umde*, 1:185.

¹⁶ Ebû Bekir Muhammed b. el-Hasan ez-Zübeydî, *Tabakâtü'n-nahviyyîn ve'l-luğaviyyîn* (b.y.: y.y., 1973), 52; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, 1:90.

¹⁷ *Şerhu Dîvânî Ru'be b. el-'Accâc*, thk. Zâhî Abdülbâkî Muhammed vd. (Kahire: Mecma'u'l-luğati'l-'Arabiyye, 2011), 2:125.

¹⁸ Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, 1:90; es-Süyûtî, *Şerhu şevâhidi'l-Muğni*, 1:55.

¹⁹ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, thk. Servet 'Ukkâşe (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1413/1992), 441; Haccûd, *Şerhu Dîvânî Ru'be b. el-'Accâc*, 1:10.

²⁰ es-Süyûtî, *Şerhu şevâhidi'l-Muğni*, 956-958.

يَأْتِي عَلَى الْأَهْلِينَ وَالْأَلْفِ
سَرَّ هَفْنُهُ مَا شَبَّاتٍ مِنْ سُرِّ هَافٍ
حَتَّى إِذَا مَا أَضْنَ دَا أَعْرَافٍ

“Ebu’l-Cehhâf ne kadar çok icra etti

Onun aslanı, hediye etmekten uzak

O ailesinin ve dostlarının üzerine geliyor

İyi beslemek istediğini iyi besledin

Hatta döndüğü zaman tepe sahiplerine (yükseklere)”

Ru’be ise, babasına şu şatırlar²¹ ile cevap verdi:

إِنَّكَ لَمْ تُنْصِفْ أَبَا الْجَحَافِ
وَكَانَ لَا يَرْضَى مِنْكَ بِالْإِنْصَافِ
ظَلَمْتَنِي غَيْكَ ذُو الْإِسْرَافِ
يَا لَيْتَ حَظِّي مِنْ نَدَاكَ الصَّافِي
وَالْفَضْلُ أَنْ تُتْرَكَنِي كَفَافٍ²²

“Sen Ebu’l-Cehhâf’a insaf etmiyorsun

Halbuki o senin insâfına râzıydı

Senin aşırı kinin bana zulmetti

Keşke benim nasibim olsa senin saf çiyinden

Ve iyiliğinden, beni bırakman”

Ebu ‘Amr b. el-‘Alâ, “Ru’be ve el-Ferezdak (ö. 114/732) dışında şehirde yaşayıp dili bozulmayan hiçbir bedevî görmedim.” demiştir.²³ Ru’be vefat ettiğinde onun recez hususundaki konumunu ifade eden yine şu sözü dikkate şayandır: “Şiir, Zürrumme ile recez ise, Ru’be b. el-‘Accâc ile hitama erdi.” demiştir.²⁴ Anlaşılan o ki Ru’be, recezi zirveye taşımış ve ondan sonra recez söyleyenler olmuşsa da onun kadar güzel söyleyen kimse olmamıştır.

Ru’be’nin zamanın önde gelen şairlerinden olduğunu gösteren diğer bir örnek ise; ‘Ukâz’da panayır yapıp orada şiir yarışmaları düzenlendiği gibi Mirbed’de şiirler okunur, şairlerin etrafında şiir halkaları oluşturulurdu. Öyle ki şiir hususunda Mirbed’in ‘Ukâz’dan daha ileri seviyede olduğu ileri sürülmektedir. Mirbed’de şairlerin birer şiir halkası, ediplerin birer meclisi vardı. Her kabilenin bir nâdîsi ve başka bir kabileden gelen düşmanlığa karşı o kabileyi savunan bir şairi vardı. Ebü’n- Necm el-‘İclî, er-Râ’î en-Nümeyrî (ö. 97/716 [?]), Cerîr (ö. 110/728 [?]), el-Ferezdak ve Zürrumme gibi şairlerle birlikte el-‘Accâc’ın ve Ru’be’nin de Mirbed’de birer halkası vardı.²⁵

Mirbed panayırıyla ilgili anlatılan bir hâdisede ise; Ebü’n-Necm bir gün Ru’be’nin meclisine geldi. Onu görünce Ru’be, saygıyla yerinden kalkarak yanındakilere “Bu Arapların recez ustasıdır” dedi. Ru’be’nin ona iltifatını gören gençler, Ebü’n-Necm’dan kendilerine şiir inşâd

²¹ Şatır, beytin iki mısraından her birine verilen addır. Birinci şatırına es-sadr, ikinci şatırına ise el-‘acüz denir. Emîl Bedî’ Ya’kûb, Mevsû’atü ‘ulûmi’l-luğati’l-‘Arabiyye. (Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-‘ilmiyye, 2006), 6:106.

²² es-Süyûtî, *Şerhu şevâhidi’l-Muğni*, 956-958; Ebû Saîd es-Sirâfî, *Ahbâru’n-nahviyyîne’l-Basriyyîn*, thk. Tâhâ Muhammed ez-Zeynî ve Muhammed Abdülmün’im Hafâcî (Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1955), 69-70.

²³ es-Süyûtî, *Şerhu şevâhidi’l-Muğni*, 15.

²⁴ es-Süyûtî, *el-Müzhir fi ‘ulûmi’l-luğa*, tsh. Muhammed Ahmed Câd el-Mevlâ Bek vd. (Beyrut: el-Mektebetü’l-‘asriyye, 1986), 2:484.

²⁵ Sa’îd el-Efğânî, *Esvâku’l-‘Arab fi’l-Câhiliyyeti ve’l-İslâm*, nşr. Abdurrahman en-Necdî (Beyrut-Kahire: Dâru’l-fikr, 1974), 411.

etmesini istediler. Ebü'n-Necm de, *أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَهَّابِ الْمُجْزِلِ* (Çok çok veren Allah'a hamd olsun.) şatriyla başlayan urcûzesini onlara okudu. İnsanların en güzel şiir inşâ edenlerinden Ebü'n-Necm, inşâdının sonunda hiddetle elbisesini çıkarıp atarak urcûzesini bitirince Ru'be, "Bu, recezin anasıdır (İşte recez budur.)" dedi. Ne var ki iki recez şairi arasındaki bu samimiyet, Ru'be'nin Ebü'n-Necm'in üstünlüğünü itiraf ederek kabul etmesi ve onun da Ru'be'den memnuniyeti uzun sürmedi. Bir takım recez sapkınları, bu iki recez şairi arasındaki şerri körükledi. Araları çabucak bozuldu ve aralarında büyük bir rekâbet başladı.²⁶ Daha sonra araları açılmış olsa da Ebü'n-Necm gibi büyük bir şairin Ru'be'nin meclisine gelerek onu şereflendirmesi, şairimizin dildeki konumunu anlamak adına önemlidir.

İbn Cinnî (ö. 392/1002), *el-Hasâis* adlı eserinde, Ru'be'nin Arap dilindeki önemini şu ifadelerle dile getirmektedir: "Erken dönem dilcileri Ru'be ile babası el-'Accâc'ı takip eder ve derlerdi ki Ru'be ile babası el-'Accâc dili en iyi şekilde hazmedip türettiler. Dilde hâlis olanların dışında istedikleri gibi tasarrufta bulundular". İbn Cinnî'ye göre bunun nedeni onların recezde derinleşmesidir ki recez şatırlarının kısalığı ve kâfiyelerinin uyumlu olması dolayısıyla birçok iştikâka mecbur kalınmıştır.²⁷

İbn Cinnî, daha önce başkasından duyulmadığı halde ilk defa fasih bir Arap'tan duyulan kelimelerin durumuna ilişkin bölümde bu tür kelimelerin kabul edilmesini zorunlu görmüştür. Ona göre bedevî, güçlü fesâhata ve yüksek mizaca sahipse tasarrufta bulunarak (serbest hareket ederek) daha önce kimsenin kullanmadığı kelimeleri doğaçlama yoluyla söyler. Nitekim İbn Cinnî, Ru'be ve babası el-'Accâc'ın daha önce duymadıkları ve karşılaşmadıkları anlamı veya kalıbı yeni kelimelerle ortaya koyduklarını belirtmiştir.²⁸

Ru'be'nin şiirleriyle istişhâd bahsine geçmeden önce Şevki Dayf'ın (1910-2005) onun Edebî Kişiliği ile ilgili sözleri şu şekilde özetlenebilir: Recez sanatı, Ru'be'yle dildeki anlamı kavrama zorluğu açısından zirve yapmıştır. Sanat diyorum, çünkü Ru'be sadece insanın gönlündeki manaları receze yüklemekle kalmamış aynı zamanda recezi dilsel bir sanat hâline büründürmüştür. Ru'be, etrafındaki dilcileri söylemiş olduğu recezle hoşnut etmeye çalışmış, onların istediği, lafızlardaki şâz lugavî kullanımları onlara çok ustaca sunmuştur. Urcûze, Ru'be'nin yüzünden Ebû 'Ubeyde, Yûnus b. Habîb, Ebû 'Amr b. el-'Alâ ve Halef el-Ahmer gibi sadece mâhir dilcilerin anlayabileceği şekilde nadiren kullanılan kelimeleri tercih etmesi nedeniyle adeta karmaşık bir dil metnine veya lafızları düğümlü kapalı bir bilmeceye dönüşmüştür. Ru'be, çok az kullanılan, herkesin anlamını bilmediği kelimeleri kullanmak sûretiyle lafızları düğümlenmekle yetinmiyor bunun yanı sıra harflerde i'lâl, hareketlerde değişiklik, mastar, çoğul ve fiillerin çekimlerinde yeni kalıplar ortaya koymak gibi anlamdaki düğümü artıracak tasarruflarda bulunuyordu.²⁹

b. Ru'be'nin Şiirleri ve Sözleriyle İstişhâd

Ru'be'nin Arap dilindeki konumunu ve önemini kavramak için onun şiirleriyle ve şiir dışında insanlarla konuşurken söyledikleriyle istişhâd³⁰ konusuna kısa da olsa değinmek gerekmektedir.

Ru'be dili gayet fasih kullanıyor, çok az kullanılan ve dolayısıyla herkesin bilmediği garîb,³¹ kullanımı yaygın olmayan kelimelerin anlamlarını ve kullanımlarını biliyor, başkaları tarafından

²⁶ Sa'îd el-Efğânî, *Esvâku'l-'Arab fi'l-Câhiliyyeti ve'l-İslâm*, 440-441.

²⁷ Ebü'l-Feth Osmân İbn Cinnî, *el-Hasâis*, thk. Muhammed Ali en-Neccâr (b.y.: el-Mektebetü'l-'ilmiyye, ts.), 3:298.

²⁸ İbn Cinnî, *el-Hasâis*, 2:21-25.

²⁹ Dayf, *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî el-'Asru'l-İslâmî*, 402-403.

³⁰ Sözlükte "şahit getirmek, şahit göstermek" manasına gelen istişhâd lughat, sarf, nahiv ve belâgat ilimlerinde "bir kelimenin veya bir ifâdenin lafız, anlam ve kullanım doğruluğunu kanıtlamak amacıyla doğruluğu kesin olan nazım ve nesirden örnek vermek" anlamında kullanılır. Bunun için getirilen örneğe şâhid (çoğulu şevâhid) denir. İsmail Durmuş, "İstîşhâd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23:396-397.

³¹ Arapça garâbet (gurbet) kökünden türeyen garîb kelimesi sözlükte "yurdundan uzak kalan; kendi cinsi arasında eşi ve benzeri bulunmayan, tek ve nâdir olan; bilinmeyen, müphem ve kapalı olan" anlamlarına gelir. Az kullanılması sebebiyle mânâsı sözlüklere başvurulmadan bilinmeyen kelimelere garîb, kelime veya sözdeki bu duruma da garâbet adı verilir. Vahşî, hûşî, şâz (çoğulu şevâz), nâdir (çoğulu nevâdir), şâride (çoğulu şevârid) terimleri de aynı veya yakın

da anlaşılması zor olan kelimeleri çok iyi anlıyordu. İşte bu sebeple Ru'be'nin gerek şiirlerinde geçen kelimelerle gerek bire bir kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevap niteliğindeki kelimelerle istişhâdda bulunulmuştur. Şiirlerinde ve konuşmalarında kullandığı kelimeler, dil kuralları açısından delil kabul edilmiştir. Bu hususla alakalı birkaç örnek verecek olursak; İbn Cinnî, *el-Hasâis* adlı eserinde şunu aktarmaktadır: Ebû Zeyd (ö.215/830)'in anlattığına göre Münteca', كَمَّة kelimesinin tekil, كَمَّات kelimesinin ise çoğul olduğunu söylemişti. Ebû Hayra ise bunun aksini yani كَمَّات kelimesinin tekil, كَمَّة kelimesinin ise çoğul olduğunu söylediği gibi çoğul olduğunu söylemişti. Ru'be bu kişilerle karşılaşınca ona hangisinin tekil, hangisinin çoğul olduğunu sordular, O da; "Münteca'nın dediği gibi" dedi. Ebû Zeyd devamında, Ru'be'nin dediğini kabul etmekle birlikte kendi görüşünü de belirterek Ebû Hayra'nın dediği gibi de söylebileceğini ifâde etmiştir.³²

Yine es-Sehâvî (ö. 643/1245), *Sifru's-se'âde* isimli eserinde, Allah'ın isimleriyle alakalı ilâh kelimesinin anlamını izah etmek için Ru'be'nin recezinde kullandığı التَّالُّ kelimesiyle istişhâd etmiş ve şöyle demiştir: عَبَدَ يَعْبُدُ عِبَادَةً fiili يَأَلُّهُ إِلهَةً anlamındadır. التَّالُّ kelimesi de التَّعْبُدُ "kulluk etmek" anlamına gelir. Bunun delili ise Ru'be'nin şu beyitidir:

لِلَّهِ دَرُّ الْغَانِيَاتِ الْمُدَّةِ
سَبَّحْنَ وَاسْتَرْجَعْنَ مِنْ تَأَلُّهِ³³

"Öven şarkıcı kadınlara aferin

Tesbih ettiler ve istircâda³⁴ bulundular kulluk etmemden"

es-Sehâvî sözlerinin devamında الإله kelimesi الْمَغْبُودُ "ibadet edilen" anlamındadır, dolayısıyla لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." ifadesinin لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ "Allah'tan başka ibadet edilecek yoktur." cümlesi ile aynı anlamda olduğunu söylemiştir.³⁵

Bir diğer misâlde ise أَرَادَ kelimesi أصَاب manasında kullanılmaktadır. el-Hattâbî'nin (ö. 388/998) *Garîbü'l-hadîs* isimli eserinde zikrettiğine göre nahiv âlimi Yûnus b. Habîb (ö. 182/798), yanında bulunan bir kişiyle, (فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ) "Bunun üzerine, emriyle dilediği yöne doğru tatlı tatlı esen rüzgârı, onun buyruğuna verdik."³⁶ âyetindeki أصَاب kelimesinin anlamı hakkında münazara ederken denildi ki "Bunu ancak Ru'be b. el-'Accâc bilir." Yûnus b. Habîb diyor ki: Biz hemen Ru'be'ye gitmek üzere yola koyulduk, onunla karşılaştığımızda oğlu Abdullah'a yaslanmaktaydı. Bize أَيْنَ تُصِيبَانِ؟ "Nereyi istiyorsunuz yani nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Ru'be'nin bu sorusu أصَاب kelimesinin anlamını öğrenmemiz için bize yeterli geldi.³⁷

Sa'leb (ö. 291/904), "gölge" manasına gelen الظِّلُّ ve الْفَيْءُ kelimelerini açıklarken Ru'be'nin sözüyle istişhâd etmiştir. Ru'be'ye göre الظِّلُّ ve الْفَيْءُ kelimelerinin ikisi de üzerine güneşin doğup battığı şeylerin gölgesi için kullanılırken الظِّلُّ kelimesi, aynı zamanda üzerinde güneş ışığı olmayan şeylerin gölgesi için de kullanılır.³⁸

anlamalarda kullanılır. Garîb ayrıca edebî tenkit eserlerinde "ilginç, eşsiz, tek, orijinal" anlamında övgü ifâdesi olarak da yer alır. Hüseyin Elmalı ve Şükrü Arslan, "Garîb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13:374-375.

³² İbn Cinnî, *el-Hasâis*, 3:305; Kâsım, "ez-Zavâhiru'n-nahviyye", 40.

³³ Ru'be, *Dîvân*, 165.

³⁴ "İstircâ' belaya uğrayan, bir yakınıni kaybeden kimsenin Bakara sûresinin 156. âyetinde geçen, "Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve elbette ona döneceğiz" meâlindeki رَجَعُونَ kısmı okuyup Allâh'a teslimiyet göstermektir." Bkz. İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 8:117.

³⁵ Ebü'l-Hasan Alemüddîn Ali b. Muhammed es-Sehâvî, *Sifru's-sa'âde ve sefiru'l-ifâde*, thk. Muhammed Ahmed ed-Dâli (Beyrut: Dâru Sâdır, 1415/1995), 1:12; Kâsım, "ez-Zavâhiru'n-nahviyye", 44.

³⁶ (Kur'ân-ı Kerîm, Sâd, 38/36).

³⁷ Kâsım, "ez-Zavâhiru'n-nahviyye", 44.

³⁸ Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ eş-Şeybânî Sa'leb, *el-Fasîh*, thk. 'Âtîf Medkûr (Kahire: Dâru'l-ma'ârif, ts.), 319.

Ru'be kelimelerin manaları ile alakalı kendisine yöneltilen soruları bazen sözle değil de işaretle veya bilfiil uygulayarak cevaplamıştır. es-Süyûtî'nin *el-Müzahir* isimli eserinde zikrettiğine göre Ru'be'ye الشَّنْبُ kelimesinin manası sorulduğunda nar çekirdeğini göstermiştir.³⁹

İbn Cinnî *el-Münsif* isimli eserinde العُدُّ kelimesinin manasını açıklarken “Çok sert bir şey, yerine sınıksız tutunduğu zaman اِعْلَوْدَ denir.” dedikten sonra Ru'be b. el-'Accâc'ın aşağıdaki şatırlarını delil getirmiştir:

وَعِرْنَا عِرٌّ إِذَا تَوَحَّدَا
تَنَاقَلْتُ أَرْكَانَهُ وَاعْلَوْدَا

“Gücümüz güçtür yekvücut olduğunda

Rükunları sağlamaştı sınıksız tutduğunda”⁴⁰

es-Süyûtî, *el-Müzahir* isimli eserinde, بِنْتُ “kız” kelimesinin mecâzî manada kullanımlarını anlatırken بِنْتُ الْأَرْضِ وَبِنْتُ الْجَبَلِ الْأَحْصَاءُ “Yerin kızı ve dağın kızı, çakıl taşıdır.” dedikten sonra Ru'be'nin yanında bir adamdan bahsedildiğini, Ru'be'nin de onun hakkında الله كَانَ إِحْدَى بَنَاتِ مَسَاجِدِ اللَّهِ “Allah'ın câmilerinin kızlarından biriydi.” diyerek onu câmideki bir çakıl taşına teşbih ettiğini söylemiştir.⁴¹ Görüldüğü gibi es-Süyûtî, بِنْتُ “kız” kelimesinin mecâzî manalarını açıklarken Ru'be'nin bu sözüyle istişâd etmiştir.

el-Hilâlî de, eserinde Ru'be'nin recezinde geçen iki şatırla ilgili “Gerçek şu ki her ne kadar okuyup anladığım Câhiliye şiirinden daha zor olduğunun farkında olsam da bu şiir harikadır.” diyerek onun şiirlerini Câhiliye şiirinden daha zor bulmakla birlikte bir o kadar da güzel olduğunu dile getirmektedir.⁴²

Ru'be'nin günlük hayattaki sözleriyle ve recezlerinde geçen kelimelerle sarf, nahiv ve belâgat kitaplarında istişâd edildiği gibi sözlüklerde de azımsanmayacak kadar istişâd edildiği tespit edilmiştir. Bunların bazılarında şiir doğrudan Ru'be'ye isnâd edilirken bazılarında ise onun ismini zikretmeksizin şiirleriyle istişâd edilmiştir. Yazdığı sözlükte onun şiirleriyle istişâd edenlerin başında çağdaşı Halîl b. Ahmed gelmektedir.

Halîl b. Ahmed'in doğrudan Ru'be'den dinlediği anlaşılan ve onun ismini söyleyerek قَالَ عَتَّةُ “Ru'be dedi.” şeklinde ondan istişâdda bulunduğu kelimelere birkaç misal verelim. O, عَتَّةُ fiilinin anlamını açıklarken fiilin meçhûl yapısını kullanarak عَتَّةُ الرَّجُلُ “Adam bunadı.” ve aynı kökten gelen فَهُوَ مَعْتَوَةٌ “O bunamış.” cümlesindeki فَهُوَ مَعْتَوَةٌ kelimesini de “delirme ve cinlenme olmaksızın akli başından gitmiş olan kimse” diye izah etmiştir. Yine aynı kökten gelen النَّعْتَةُ kelimesinin anlamını التَّجَنُّنُ “delirme” olduğunu açıklayarak Ru'be'nin şu şiirini şâhit getirmiştir:

بَعْدَ لَجَاجٍ لَا يَكَادُ يَنْتَهِي
عَنِ النَّصَابِيِّ وَعَنِ التَّعْتَةِ⁴³

“İnatla düşmanlıktan sonra neredeyse geri durmuyor

Çocukluk etmekten ve delilik etmekten”

Yine Halîl b. Ahmed, عَطَّ maddesi altında العَطْنَةُ kelimesinin bu kökten müştak olduğunu ve son iki harfinin alınarak kelimenin sonuna tekrar eklenmesiyle türetildiğini söylemiştir. امْرَأَةٌ عَطْنَةٌ “Endamının güzelliğiyle birlikte boynu uzun kadın.” demek olduğunu ve mastarının ancak العَطَّ olabileceğini açıkladıktan sonra عَطْنَتُهَا طَوَّلَ عُنُقَهَا “Onun boynunun uzunluğudur.” ibaresinin böylece şiirde kullanılabileceğini, konuşma esnasında ise sözün çok uzaması nedeniyle çirkin

³⁹ Kâsım, “ez- Zavâhiru'n-nahviyye”, 41.

⁴⁰ İbn Cinnî, *el-Münsif*, thk. Heyet (Kahire: Matba'atü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1960), 3:29.

⁴¹ es-Süyûtî, *el-Müzahir*, 3:527-528.

⁴² el-Hilâlî, *Dirâse luğaviyye fî erâcizi Ru'be ve'l-'Accâc*, 2:13.

⁴³ el-Halîl, *Kitâbü'l-'Ayn*, 3:95.

olacağını beyan etmiştir. Açıklamasının devamında ise Ru'be'nin aşağıdaki şatırını şahit getirerek العَطْنُطُ kelimesinin şiirdeki kullanımı konusunda onun şiiriyle istişhâd etmiştir.

يَمْطُو السُّرَى بِعُنُقِ عَطْنُطُ⁴⁴

“Gece yolculuğu, uzun bir boyunla uzayıp gider”

Açıklamadan anlaşıldığı gibi العَطْنُطُ kelimesi “uzun boyun” anlamındadır. Kelimede zaten “boyun” manası varken şiirde عُنُقُ “boyun” kelimesi ayrıca kullanılmıştır.

c. Ru'be'nin Kırâat ve Hadis İlimlerindeki Yeri

Şiirleriyle istişhâd edilmekle birlikte bazı eserlerde onun kırâatı ile de istişhâd edildiği görülmektedir. en-Nehhâs (ö. 338/950), *Îrâbu'l-Kur'ân* isimli eserinde Fâtiha sûresinin ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ *Hamd, âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur.*⁴⁵ ilk âyetini beyan ederken الْحَمْدُ kelimesini Basra nahiv ekolüne göre mübtedâ yaparak raf ile okumanın daha güzel olduğunu, ancak Ru'be'nin Kays ve el-Hâris b. Sâme kabilelerinin okuduğu gibi الْحَمْدُ لِلَّهِ şeklinde mef'ûl-i mutlak yaparak nasb ile okuduğunu söylemiştir.⁴⁶

en-Nehhâs, aynı eserinde Sîbeveyh'den rivâyet yoluyla Ru'be'nin ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا﴾ *“Şüphe yok ki, Allah herhangi bir şeyi, bir sivrisineği, hatta onun da ötesindeki misal vermekten çekinmez.”*⁴⁷ âyetindeki بَعُوضَةً kelimesini Temîm kabilesinin lehçesine göre raf ile بَعُوضَةً şeklinde okuduğunu söylemektedir.⁴⁸

Ebû Zeyd, Ru'be'nin ﴿فَأَمَّا الرَّبْدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً﴾ *“Köpük atılıp gider.”*⁴⁹ âyetinde geçen جُفَاءً kelimesini جُفَالًا şeklinde lâm ile okuduğunu işittim ve ona doğrusunun hemze ile جُفَاءً olduğunu söylediğimde bana جُفَالًا *“Hayır, rüzgâr o köpüğü kaldırır atar.”* diyerek جُفَالًا şeklinde okumasının doğru olduğunu, جَفَلٌ fiilinin mana yönünden cümle içerisindeki kullanımını göstererek savunduğunu söylemiştir.⁵⁰

Basra'nın en fasih şairlerinden biri olan Ru'be, ömrünün büyük bir kısmını Emevîler döneminde geçirmiştir. Emevîlerin yıkılmasıyla yaşlılık yıllarına denk gelen hayatını ise Abbâsîler döneminde geçirerek ruhunu bu dönemde teslim etmiştir. Bu büyük şair, tâbîndendir. Ebû Hüreyre'ye (ö. 58/678) yetiştiği ve ondan hadis semâ'nın olduğu zikredilmektedir. Yine en-Nessâbe el-Bekrî ve 'Ukayl b. Hanzale'den de hadis semâ'nın olduğu rivâyet edilmiştir,⁵¹ ancak Ebû Hüreyre'nin vefat tarihi ile Ru'be'nin doğum tarihi dikkate alındığında bu rivâyetin doğruluğuna kanâat getirmek mümkün değildir.

Ru'be şöyle anlatmaktadır: “en-Nessâbe el-Bekrî'nin yanına vardım. Bana “Sen kimsin?” diye sordu. Ben de “İbnü'l-'Accâc” deyince bana “Kısa söyledin ve tanındın. Umarım sustuğumda soranlardan, konuştuğumda anlamayanlardan olmazsın.” dedi. Ona cevaben “Öyle olmamayı dilerim.” dedim. Sonra “Kişinin düşmanları nedir?” dedi. Ben de “Siz anlatsanız” dedim. Bunun üzerine dedi ki “Kötülüğün amca çocukları; eğer bir güzellik görseler üzerini örterler, eğer bir kötülük görseler onu yayarlar.”. Sonra şunları söyledi: “İlmin âfeti, engeli ve kusuru vardır. Âfeti onu unutmak, engeli içine yalan karıştırmak, kusuru ise onu ehil olmayanların yanında yaymaktır.”⁵²

d. Ru'be'den Etkilenen Şairler

⁴⁴ el-Halîl, *Kitâbü'l-'Ayn*, 3:238.

⁴⁵ (Kur'ân-ı Kerîm, Fâtiha, 1/2)

⁴⁶ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed en-Nehhâs, *Îrâbü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-ma'ârif, 2008), 12.

⁴⁷ (Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/26)

⁴⁸ en-Nehhâs, *Îrâbü'l-Kur'ân*, 30.

⁴⁹ (Kur'ân-ı Kerîm, Ra'd, 13/17)

⁵⁰ es-Sirâfî, *Ahbâru'n-nahviyyîne'l-Basriyyîn*, 62.

⁵¹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-üdebâ*, 2:492-493.

⁵² İbn Kuteybe, *Uyûnü'l-ahbâr* (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-'Arabî, ts.), 2:118.

Meşhur şairlerden bazıları Ru'be'nin yanına gelip gider, ona bilmedikleri konularda sorular sorar ve ondan şiir dinlerlerdi. Ondan dinleyerek aldıkları bazı kelime ve söz dizinlerini de kendi şiirlerinde kullanırlardı. Bunlardan biri, zamanının meşhur şairlerinden Zürrumme'dir. İbn Kuteybe'nin naklettiğine göre Zürrumme Ru'be'nin yanına gelmiş ve ondan şu şiirini dinlemiştir.

يَطْرَحْنَ بِالدَّوِيَّةِ الْأَمْلَاسِ
لِكُلِّ ذَنْبٍ قَفْرَةٌ وَلَا سِ
مَوْتَى الْعِظَامِ حَيَّةَ الْأَنْفَاسِ

“Onlar düz çölde atarlar
Her alçak çöl kurduna
Nefesleri diri, ölü kemikleri”

Zürrumme Ru'be'nin yanımdan çıkıp gittikten sonra şu satırları söylemiştir.

يَطْرَحْنَ بِالدَّوِيَّةِ الْأَغْفَالِ
كُلُّ جَنِينٍ لَثِقِ السَّرْبَالِ
حَيِّ الشَّهِيْقِ مَيِّتِ الْأَوْصَالِ

“Onlar boş çölde atarlar
Gömleği yaş her cenini
Nefes alışı diri, eklemleri ölü”

Ru'be, kullanılan lafızların ve anlamlarının bir kısmının kendi şiiri ile bire bir aynı ve bir kısmının da çok benzer olduğu için Zürrumme'nin bu şiiri kendisinden alıntı yaptığını düşünmektedir.⁵³

Ru'be'nin etkisinde kalan bir diğer şair ise el-Kümeyt'tir (ö. 126/744). Ebû Ali el-Fârisî'nin (ö. 377/987) naklettiğine göre Ru'be, el-Kümeyt'in kendisine gelip garib kelimelerle ilgili sorular sorduğunu ve daha sonra bu kelimeleri şiirlerinde kullandığını söylemektedir.⁵⁴

İbn Cinnî'nin et-Tırrimmâh (ö. 125/743 [?]) ve el-Kümeyt ile ilgili bir hâdiseyi aktarımında Ru'be şöyle söylemektedir: “Şiir söylerken iki adam geldi, yanıma oturdu ve kendi aralarında fısıldaştılar. Onların ne konuştuklarını anladım ve sustular. Sonra onların kim olduklarını sordum, et-Tırrimmâh ve el-Kümeyt olduklarını söylediler. Onlarla ünsiyet kurduk. Bana gelip gidiyorlardı, benim şiirlerimden alıyor ve kendi şiirlerinde kullanıyorlardı.”⁵⁵

e. Eseri

Ru'be yazılı bir eser bırakmamıştır. Ancak onun şiirleri Ebû Amr b. Alâ, Ebû Abdullah İbnü'l-A'râbî ve Sükkerî gibi bazı dilci ve edipler tarafından bir araya getirilerek *Dîvân*'ı oluşturulmuştur. Daha sonra *Dîvân*'ına Muhammed b. Habîb(ö.245/860), Ahmed b. Muhammed el-Meydânî ve Ebû Ali el-Hirmâzî tarafından şerh yazılmıştır. W. Ahlwardt ise kafiyelerine göre alfabetik olarak sıraladığı, Ru'be'nin hepsi recez vezninde olan 127 urcûzesinin yer aldığı *Dîvân*'ın ilk neşrini yapmıştır.⁵⁶

Ru'be b. el-'Accâc'ın *Dîvân*'ında geçen konularından bazıları; medih, fahr, şikâyet, gazel, tasvîr, hikmet, zühd, büyü ve kehanettir. Bu konular içerisinde özellikle döneminin Emevî ve Abbâsî halifeleri ile diğer yöneticilerine yazdığı medih ve çöl hayatını anlattığı urcûzelerindeki tasvir konuları öne çıkmaktadır. Şiirlerinde kullandığı edebî sanatlardan bazıları ise; teşbîh, mecâz, istiâre, kinâye, iktibâs, tıbâk, cinâs, mübâlağa ve müşâkeledir. Bu edebî sanatlardan büyük ölçüde cinâs ve türlerinin varlığı görülmektedir.

⁵³ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve ş-su'arâ*, 1:532.

⁵⁴ Ebû Ali el-Hasan b. Ahmed el-Fârisî, *el-Mesâilü'l-Basriyyât*, thk. Muhammed eş-Şâtir Ahmed (b.y.: y.y., 1985), 1:394.

⁵⁵ İbn Cinnî, *el-Hasâis*, 3:297-298.

⁵⁶ Rahmi Er. “*Rü'be b. 'Accâc*”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 35:282-283. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

SONUÇ

Bu çalışmada Ru'be b. el-'Accâc'ın hayatı, şahsiyeti ve edebi kişiliği incelenmiştir. Ru'be b. el-'Accâc'ın hayatına ve şahsiyetine dair kaynaklarda çok sınırlı bilgiye ulaşılmıştır. Bununla birlikte recezlerinde geçen kendisi ile ilgili verdiği bilgilerden birtakım çıkarımlarda bulunulmuştur. Örneğin Ru'be, şiirlerinde genç iken saçlarının gür, cüssesinin iri olduğu, yaşlandığında ise saçlarının dökülerek kel ve artık bedeninin zayıfladığı gibi fizikî özelliklerinden bahsetmektedir. Yine gençliğinde bazı hatalar yaptığını, su yılanı gibi aktığını, ancak artık yaşlandığını ve takva ilacına sarıldığını ifade ederek ahlâkî özelliklerini dile getirmektedir.

Ru'be'nin edebî kişiliği ve Arap dilindeki yerini kavramak için özellikle onun yaşadığı dönemdeki şairlerin ve dil âlimlerinin onun hakkında söylediği sözleri tetkik edilerek elde edilen bilgi ve bulgular ışığında denebilir ki Ru'be b. el-'Accâc, recezin gelişmesinde en önemli konuma sahip şairlerin başında gelmektedir. Recezin zirveye çıkması Ru'be'nin sayesinde olmuştur. Nitekim onun cenazesinden dönen Halîl b. Ahmed, şiirin, dilin ve fesâhatın defnedildiğini söylemiştir.

Sadru'l-İslâm döneminde recez, gelişimini tamamen bu türe yönelen üç önemli râcize borçludur. Bunlar el-'Accâc, Ebü'n-Necm el-'İclî ve bu alanda hem babasını hem de rakibi Ebü'n-Necm'i geçen, bütün Arap Edebiyatı tarihinin en önemli recez şairi olarak kabul edilen Ru'be b. el-'Accâc'dır. Bu üç şair recezi, eski klasik yapısından çıkararak geliştirmiş, uzun beyitlerden oluşan urcûzeler nazmetmiş ve artık recez, bu şairlerin sayesinde kasidenin ele aldığı medih, hiciv, mersiye, gazel vb. bütün şiir konularını kapsayan bir nazım türü hâline gelmiştir.

Ru'be, dilde nâdiren kullanılan ve herkesin bilmediği kelimeleri kullanmada mâhir ve dil hususunda derin bir bilgiye sahip olduğu için önde gelen Arap dilcilerinin ondan ders aldığı, onun şiirleriyle istişhâdda bulunduğu ve onun dilde öncülerden olduğu su götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla Ru'be'nin gerek şiirlerinde geçen kelimelerle gerek bire bir kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevap niteliğindeki kelimelerle ve vücut diliyle (işareti ile) istişhâdda bulunulmuştur. Şiirlerinde ve konuşmalarında kullandığı kelimeler, dil kuralları açısından delil kabul edilmiştir. Şiirleriyle istişhâd edildiği gibi bazı eserlerde Ru'be'nin kırâatı ile de istişhâd edildiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abdülkâdir el-Bağdâdî. Hizânetü'l-edeb ve lübbü lübâbi lisâni'l-'Arab. 13 c. thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1418/1997.
- Dayf, Şevkî. Târîhu'l-edebi'l-'Arabî el-'Asru'l-İslâmî. 10 c. Kahire: Dâiretü'l-ma'ârif bi-Mısır, ts.
- Demirayak, Kenan. Arap Edebiyatı Tarihi -I Cahiliye Dönemi. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2009.
- Demirayak, Kenan. Arap Edebiyatı Tarihi III Emeviler Dönemi. Kayseri: Fenomen Yayınları, 2017.
- Durmuş, İsmail. "İstîşhâd". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 23:397-398. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Ebû Ali el-Fârisî, el-Hasan b. Ahmed. el-Mesâilü'l-Basriyyât. 2 c. thk. Muhammed eş-Şâtır Ahmed. b.y.: y.y., 1985.
- Ebû'l-'Ayneyn, Ömer Abdülmü'tî. el-Luğa fi erâcîzi Ru'be b. el-'Accâc. İskenderiye: el-Ma'ârif, ts.
- Elmalı, Hüseyin, ve Şükrü Arslan. "Garîb". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 13:374-375. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Er, Rahmi. "Rü'be b. 'Accâc". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 35:282-283. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Haccûd, Hâlid. "Şerhu Dîvânî Ru'be b. el-'Accâc el-mensûb li-Ebî Sa'îd ed-Darîr". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Seyyidî Muhammed b. Abdillâh Üniversitesi, 2006.

- el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî. Kitâbü'l-'Ayn. 4 c. thk. Abdülhamîd Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-'ilmiyye, 2002.
- el-Hilâlî, Havle Takıyyüddîn. Dirâse luğaviyye fî erâcîzi Ru'be ve'l-'Accâc. 2 c. Bağdat: Dâru'r-Reşîd, 1982.
- İbn Cinnî, Ebü'l-Feth Osmân. el-Hasâis. 3 c. thk. Muhammed Ali en-Neccâr. b.y.: el-Mektebetü'l-'ilmiyye, ts.
- İbn Cinnî, Ebü'l-Feth Osmân. el-Münsif. 3 c. thk. Heyet. Kahire: Matba'atü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1960.
- İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed. Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâü ebnâi'z-zamân. 8 c. thk. İhsân Abbâs. Beyrut: Dâru sâdır, 1978.
- İbn Kuteybe, Ebü Muhammed Abdullah b. Müslim. el-Ma'ârif. thk. Servet 'Ukkâşe. Kahire: Dâru'l-ma'ârif, 1413/1992.
- İbn Kuteybe, Ebü Muhammed Abdullah b. Müslim. eş-Şi'r ve's-şu'arâ'. 2 c. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Kahire: Dâru'l-ma'ârif, ts.
- İbn Kuteybe, Ebü Muhammed Abdullah b. Müslim. 'Uyûnü'l-ahbâr. 4 c. Beyrut: Dâru'l-kitâbî'l-'Arabî, ts.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. Lisânü'l-'Arab. 15 c. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414.
- İbn Reşîk el-Kayrevânî, Ebü Ali el-Hasan. el-'Umde fî mehâsini's-şi'r ve âdâbih. 2 c. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. Beyrut: Dâru'l-cîl, 1981.
- Kâsım, Mâriye Abdülğafûr. "ez-Zavâhiru'n-nahviyye ve's-sarfiyye fî şî'ri Ru'be". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ümmülkurâ Üniversitesi, 1998.
- Mütercim Âsım Efendi. Kâmûs Tercümesi. 3 c. b.y: y.y., ts.
- en-Nehhâs, Ebü Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâil el-Murâdî. İ'râbü'l-Kur'ân. Beyrut: Dâru'l-ma'ârif, 2008.
- Ru'be b. el-'Accâc. Mecmû'u eş'âri'l-'Arab ve hüve müştemilün 'alâ Dîvâni Ru'be b. el-'Accâc. thk. Wilhelm Ahlwardt. Kuveyt: Dâru İbn Kuteybe, 2008.
- Sa'îd el-Efğânî. Esvâku'l-'Arab fi'l-Câhiliyyeti ve'l-İslâm. nşr. Abdurrahman en-Necdî. Beyrut; Kahire: Dâru'l-fikr, 1974.
- Sa'leb, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ eş-Şeybânî. el-Fasîh. thk. Âtîf Medkûr. Kahire: Dâru'l-ma'ârif, ts.
- es-Sehâvî, Ebü'l-Hasan Alemüddîn Ali b. Muhammed. Sifru's-sa'âde ve sefiru'l-ifâde. 3 c. thk. Muhammed Ahmed ed-Dâlî. Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1415/1995.
- es-Sîrâfî, Ebü Sa'îd. Ahbâru'n-nahviyyîne'l-Basriyyîn. thk. Tâhâ Muhammed ez-Zeynî ve Muhammed Abdülmün'im Hafâcî. Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1955.
- es-Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekir. el-Müzhir fî 'ulûmi'l-luğa. 2 c. tsh. Muhammed Ahmed Câd el-Mevlâ Bek vd. Beyrut: el-Mektebetü'l-'asriyye, 1986.
- es-Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekir. Şerhu şevâhidi'l-Muğnî. 2 c. b.y.: y.y., ts.
- Şerhu Dîvâni Ru'be b. el-'Accâc. 3 c. thk. Zâhî Abdülbâkî Muhammed vd. Kahire: Mecma'u'l-luğati'l-'Arabiyye, 2011.
- Ya'kûb, Emîl Bedî'. Mevsû'atü 'ulûmi'l-luğati'l-'Arabiyye. 10 c. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-'ilmiyye, 2006.
- Yâkût el-Hamevî, Ebü Abdillâh Şihâbüddîn. Mu'cemü'l-büldân. 5 c. Beyrut: Dâru sâdır, 1977.

Yâkût el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn. Mu'cemü'l-üdebâ irşâdü'l-erîb ilâ ma'rifeti'l-edîb. 7 c. thk. İhsân Abbâs. Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, 1993.

ez-Ziriklî, Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd. el-A'lâm. 8 c. Beyrut: Dâru'l-'ilim li'l-melâyîn, 2002.

ez-Zübeydî, Ebû Bekir Muhammed b. el-Hasan. Tabakâtü'n-nahviyyîn ve'l-luğaviyyîn. b.y.: y.y., 1973.

STRUCTURED ABSTRACT

The literature of a society is the most important element that gives information about the beliefs, life, material and spiritual values, events in the historical process and the way of interpreting these events, scientific knowledge, understanding of art and moral structure of that society and expresses its identity. In the area of Arabic language and rhetoric, poetry is one of the most important elements that helps the language to continue for years without being lost or corrupted. Poetry and the poet were so important in Arab society that at times the poet had the power to start or end a war with his poetry. Each tribe had strong poets to defend itself against its rivals or enemies. These poets would defend their tribes with their words, that is, their poetry. At the same time, the Arabs used poetry as a means of transmitting their cultural background. As a matter of fact, they would come together on important days to sing poems and organize competitions in this regard. In these competitions, the poems of prominent poets whose eloquence was generally accepted were used. In other words, these poems were used as evidence for the meaning of words in the Arabic language. One of the main sources that helped preserve and maintain the language was the first dictionaries. In these dictionaries, poems of poets were often used to convey the meanings of words. The best example of this is Ru'ba b. al-'Ajjāj, who is the first person who comes to mind when we think of rajaz and rājiz and who contributed greatly to the development of the rajaz genre in poetry. Briefly about his life, Ru'ba's name is the same as his grandfather's name and his father was Abdullah. He was from Basra and belonged to the Sa'd branch of the tribe of Temīm. Father and son together were nicknamed al-'Ajjājān (the two 'Ajjāj). Ru'ba was born in 65 AH. 65 and died in 145 AH. When Ru'ba's literary personality is analyzed, one of his prominent features is that he is one of the last poets to be mentioned in many works of Arabic language and rhetoric, which are considered as sources in the area of Arabic language and rhetoric, with the words he used both in daily life and in his poetry/rajaz. This study has been written with the conviction that it is a necessity to introduce this rajiz/rajaz poet, whose poems are mentioned in many dictionaries, especially in al-Khalīl's al-'Ayn, and to mention his literary personality separately. Ru'ba b. al-'Ajjāj made a great contribution to Arabic poetry. Thanks to him, rajaz reached its peak, but after him, rajaz declined. Ru'ba was skillful enough to skillfully use words that were rarely used in the language and that not everyone knew, and he had a deep knowledge of the language. He was almost a center of reference for language. Many poets, linguists, and grammarians of his time consulted him and narrated from him on issues they could not resolve. In addition to this, Ru'ba's words in his poems and his body language and body language (sign) in response to the questions posed to him were cited. In some works, Ru'ba's qiraat is mentioned. Although it is said that he also narrated hadith from Abu Hurayra, it is understood that this is not possible since they did not live in the same period considering the death of this Companion and the birth of Ru'ba. For a better understanding of Ru'ba's literary personality, it is necessary to include the opinions of the scholars who have a say in the area. Al-Khalīl b. Aḥmad said to those he met on his way back from Ru'ba's funeral, "Today we have buried poetry, linguistics, and eloquence." Al-Zurrama, who was a contemporary of al-'Ajjāj and his son Ru'ba, felt incapacitated in the face of their success in rajaz, and accepted and appreciated their skill in rajaz. An important linguistic scholar like Yūnus b. Ḥabīb considered Ru'ba superior to him. Abu 'Amr b. al-'Ala said, "Except for Ru'ba and al-Farazdak (d. 114/732), I have never seen a Bedouin living in the city whose language did not deteriorate." There is very limited information about the life and personality of Ru'ba b. al-'Ajjāj, the subject of this article. Our study aims to reveal Ru'ba b. al-'Ajjāj's life, his literary and personal personality, his poems and lyrics, the poets who were influenced by him, and the contribution of Ru'ba's rajaz to the Arabic language. In the article, Ru'ba's life and literary personality are discussed under two separate headings.